

การสร้างวัดและการจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย*
TEMPLES CONSTRUCTION AND MANAGEMENT OF RELIGIOUS TREASURES
OF TEMPLES IN THAILAND

พระครูพิพิธพัฒนาการ (ผอม จันทโภาโส)

PhrakruPiphitphatthanakan (Phom Janthophaso)

วัดท่าอุดม

Wat Tha Udom

Corresponding Author Email: chaipipat2772@gmail.com

บทคัดย่อ

วัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการ ซึ่งการจัดตั้งวัดและสร้างวัดเป็นไปตามตามการบริหารจัดการภายในวัดขึ้นอยู่กับความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่บริจาคและช่วยกันออกแบบวัด ให้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาปฏิบัติธรรม ซึ่งนอกจากจะแบ่งประเภทตามที่กล่าวไว้แล้วในปัจจุบันก็จะมีวัดบ้านกับวัดป่า ซึ่งวัดบ้านตั้งอยู่ในเขตที่เป็นชุมชนเป็นหมู่บ้าน ส่วนวัดป่ามีบริเวณที่อยู่ในสวนหรือป่าที่เป็นสำหรับศึกษาปฏิบัติธรรมให้พระภิกษุสามเณรได้อยู่อาศัย การสร้างวัดในพระพุทธศาสนาจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องรู้กฎหมายของกระทรวงและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ส่วนการจัดการศาสนสมบัติของวัดตามมาตราที่ 40 หมวดที่ 6 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 จำแนกศาสนสมบัติออกเป็น 2 ประเภทได้แก่ 1) ศาสนสมบัติกลาง 2) ศาสนสมบัติของวัด 3) จำแนกเป็น 5 ประเภท คือ เจตียสถาน พุทธสถาน สังฆสถาน บริวารสถาน และอนุสรณ์สถาน ส่วนผลลัพธ์ที่ได้จากการสร้างวัดและการจัดการศาสนสมบัติของวัด คือ มีวัดที่เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรม มีศาสนสถานที่เกิดประโยชน์และน่าสนใจ มีสถานที่ปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกุศลทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและชุมชน รวมทั้งเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม สังคมทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจที่ยั่งยืนต่อไปได้

คำสำคัญ: การสร้างวัด; การจัดการศาสนสมบัติ; ประเทศไทย

Abstract

Monastery is a juristic person the abbot is the administrator. The establishment of the monastery and the construction are in accordance with the management within the monastery depending on the needs of the Buddhists who donate and help design the monastery as a place for studying and practicing Dhamma. In addition to categorizing as mentioned, at present, there are village and forest monasteries. The village monastery is located in a community area that is a village. As for the forest monastery, there is an area in the garden or forest that is used for studying and practicing Dhamma for monks and novices to live. To build a Buddhist monastery, it is essential to know the laws of the Ministry and the Sangha Act. As for the management of religious properties or treasures of the monasteries, according to Section 40, Chapter 6 of the Sangha Act, B.E. 2505, the religious properties are classified into 2 types. namely 1) Central Religious Properties 2) Religious Properties of the monastery 3) Classified into 5 types, namely Jetiya places, (Pagoda) Buddha's places, Sangha places, religious places, and memorials. As for the results of the construction of monastery and the management of monastery properties, there are temples that are places for Dhamma practice. There are useful and interesting places of worship. There is a place to practice Dhamma, make merit, do activities related to Buddhism and the community as well as being a place for monks and novices to benefit the public Society can lead to sustainable development of the mind.

Keywords: Monastery Construction; Management of religious treasures; Thailand

บทนำ

วัดไทยในพระพุทธศาสนาปัจจุบันมีการบริหารจัดการในเรื่องของสาธารณณะค่อนข้างที่จะมากและทำให้สมบูรณ์โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้ออกแบบ และสร้างวัดให้เป็นสถานที่ที่ร่มรื่น ควรแก่การปฏิบัติธรรม แต่ในหลาย ๆ วัดมีความขาดแคลนในเรื่องของปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเงิน จึงจำเป็นจะต้องทำการเรียหรือรับบริจาค นอกเหนือจากการทอดกฐินและผ้าป่าตามเทศกาลแล้ว ยังมีการออกเรียรายตามสถานที่

ต่าง ๆ แต่วิธีการอาจจะไม่ถูกต้องหรือได้รับอนุญาตหรือไม่นั้นจำเป็นต้องตรวจสอบและให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พ.ร.บ.) หรือตามกฎหมายที่อนุวัติตามบ้านเมืองฉะนั้นจึงจำเป็นต้องเข้าใจในหลักการและวิธีการนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง

ปัจจุบันข่าวสารไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม หรือ ไม่ว่าด้านศาสนา มีการตีแผ่หรือสื่อสารออกมามากมายหลายหน้า หลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารด้านพระพุทธศาสนาซึ่งมีข่าวสารภาพลอบออกมาในสื่อออนไลน์อยู่ทุกวันซึ่งที่ผู้เขียนได้สังเกตเห็น มีข่าวที่เป็นภาพลอบ ยกตัวอย่างเช่น สาวไวถูกเจ้าอาวาสวัดดัง หลอกทำบุญให้ยกช่อฟ้าแก่เคล็ด สุดท้ายสูญกว่าล้านอยากต่ออายุ ให้ทำบุญที่สูง! สาวไวถูกเจ้าอาวาสวัดดัง หลอกทำบุญให้ยกช่อฟ้าแก่เคล็ด สุดท้ายสูญกว่าล้าน เจ้าอาวาสประกาศยินดีคืนเงินกรณี ที่ หมอปลา มือปราบสัมภเวสี พาผู้เสียหายที่อ้างว่าถูกเจ้าอาวาสวัดดัง ในจังหวัดราชบุรี หลอกให้ทำบุญยกช่อฟ้า บอกพ่อป่วยก็จะหาย ครอบครองอยู่เย็นเป็นสุข จนเสียเงิน 1.1 ล้าน ให้เข้าไปทวงเงินถึงบ้าน ใช้กลอุบายว่าหากไม่ทำตามที่รับปากจะเป็นบาป ตกนรก ภายหลังผู้เสียหายโอนเงินให้เจ้าอาวาส กลับพบว่าเจ้าอาวาสไม่ได้นำเงินไปสร้างช่อฟ้าอย่างที่ตกลงกันไว้ ร้องสำนักพุทธไปแล้ว แต่ถูกไล่ให้มาร้องสื่อ (แนวหน้า, 2565)

จากหลาย ๆ กรณีในการสร้างวัด พระสงฆ์จำเป็นต้องรู้ถึงการระเบียบของการสร้างวัดและการจัดการศาสนสถานภายในวัด ให้สามารถตอบโจทย์กับการศึกษาและปฏิบัติธรรมของพุทธศาสนิกชน ที่เข้ามาอาศัยวัดเพื่อให้เกิดประโยชน์โดยภาพรวมมากที่สุด เพราะข่าวที่พระสงฆ์เกิดความเสียหายกับคณะสงฆ์ในตอนนี้ คือ ขาดความรู้ความเข้าใจในหลาย ๆ เรื่อง เพราะฉะนั้น การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง มีการรณรงค์เรื่องกฎหมาย การทำความเข้าใจและสร้างองค์ความรู้ในการที่จะสร้างวัดและพัฒนาศาสนสถานของวัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุดจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและทำให้เกิดประโยชน์แก่พระพุทธศาสนา

ความหมายและประเภทของวัดในประเทศไทย

วัดตามเจตนาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไว้ว่า (กรมการศาสนา, 2542) 1) วัดเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนา และมีสถานที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากหลักเกณฑ์การอนุญาตสร้างวัดที่กำหนดว่า สมควรเป็นที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ และหลักเกณฑ์ในการตั้งวัดในข้อ 4 แห่งกฎกระทรวงฉบับนี้ว่า เมื่อได้สร้างเสนาสนะขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะใช้เป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ได้แล้วให้ผู้ได้รับอนุญาตสร้างวัด 2) วัดประเภทที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต้องได้สร้างขึ้น หรือได้บูรณปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 5 รูป ติดต่อกันไม่น้อยกว่า 5 ปี แต่

ระยะเวลาห้าปีมิได้บังคับแก่วัดที่ได้สร้างอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้ว วัด เป็นที่อยู่ของ พระสงฆ์ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ เป็นสถานที่สงบ ร่มรื่น ร่มเย็นทั้งกายและใจ เหมาะแก่การ บำเพ็ญสมณธรรม (คณินนิตย จันทรูปุตร, 2532)

ประเภทวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ระบุไว้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 31 ได้แบ่งวัดออกเป็น 2 อย่าง คือ (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2542) 1) วัดที่ได้รับ พระราชทานวิสุงคามสีมา 2) สำนักสงฆ์

ประเภทวัดตามกรมการศาสนา กรมการศาสนา ได้แบ่งประเภทของวัดตาม สถานภาพออกเป็น 3 ประเภท คือ (กรมการศาสนา, 2540) 1) พระอารามหลวง ได้แก่ วัด ที่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างในพ.ศ. 2547 พระบาทสมเด็จพระ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงวางระเบียบให้วัดหลวงทั้งปวงมีเกียรติใช้คำว่า พระ นำหน้าวัดและปูชนียสถานต่าง ๆ จึงเป็นว่าพระอาราม พระอุโบสถ พระวิหาร พระเจดีย์ พระปราสาท และพระมณฑปเป็นต้น อีกทั้งทรงแบ่งชั้นพระอารามหลวงตามลำดับ ความสำคัญออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้ 1) พระอารามหลวงชั้นเอก 2) พระอารามหลวงชั้นโท 3) พระอารามหลวงชั้นตรี

วัดราษฎร์ ได้แก่ วัดที่ประชาชนทั่วไปสร้างหรือปฏิสังขรณ์

วัดร้าง ได้แก่ วัดที่ไม่มีพระภิกษุสงฆ์พำนักอาศัยประจำ โดยดำเนินการตาม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระสงฆ์ พ.ศ. 2514

ประเภทวัดตามจุดมุ่งเน้นของวัดวัด สามารถจำแนกไปตามจุดมุ่งเน้น ได้เป็น 3 ประเภท (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2538) 1) วัดที่มุ่งพัฒนาถาวรวัตถุ 2) วัดที่มุ่งเน้นปริยัติ 3) วัดที่มุ่งการปฏิบัติ

ประเภทวัดตามนิกายของพระสงฆ์ สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กล่าวไว้ว่า ในกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ข้อ 4 กำหนดให้การปกครองคณะสงฆ์ทุก ส่วนทุกชั้น ให้มีเจ้าคณะมหานิกายและเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและ พระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น (สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2542) ดังนั้นจึง สามารถแบ่งประเภทวัดตามสังกัดนิกายได้ 2 ประเภท คือ 1) วัดมหานิกาย เป็นวัดที่สังกัด คณะสงฆ์มหานิกาย ขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ของมหานิกาย 2) วัดธรรมยุต เป็นวัดสังกัดคณะ สงฆ์ธรรมยุต ขึ้นสังกัดการปกครองกับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้า คณะภาค และเจ้าคณะใหญ่ของคณะธรรมยุต

สรุปในส่วนนี้คือ วัดเป็นนิติบุคคล เจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการ ในส่วนของวัด และมีไวยาวัจกรวัดและ พระภิกษุ – สามเณร ในการปกครองซึ่งการจัดตั้งวัดและสร้างวัด เป็นไปตามตามการบริหารจัดการภายในวัดขึ้นอยู่กับความต้องการของพุทธศาสนิกชนที่ บริจาคและช่วยกันออกแบบวัด ให้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาปฏิบัติธรรม ซึ่งนอกจากจะแบ่ง ประเภทตามที่กล่าวไว้แล้วในปัจจุบันก็จะมีวัดบ้านกับวัดป่า ซึ่งวัดบ้านตั้งอยู่ในเขตที่เป็น ชุมชนเป็นหมู่บ้าน ส่วนวัดป่ามีบริเวณที่อยู่ในสวนหรือป่าที่เป็นสำหรับศึกษาปฏิบัติธรรมให้ พระภิกษุสามเณรได้อยู่อาศัย ซึ่งก็ไม่ได้มีความแตกต่าง แต่ในสถานที่นั้น ๆ ว่าต้องการ ในลักษณะไหนประชาชนมีความชอบหรืออยากให้อาวุโสของตนเป็นอย่างไรช่วยกันดูแลรักษา จึงเกิดเป็นวัดในแต่ละที่และค่อย ๆ สร้างโดยเงินบริจาคของประชาชนมีการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าหรือการรับบริจาคเรียกร้อย ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เพื่อเป็นสถานที่รองรับและ สร้างและธรมณีสถานให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

แนวทางการสร้างวัด

ความหมายของสำนักสงฆ์และวัด เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและกำหนด กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้ตามพระราชพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในมาตรา 31 ให้วัดมีสองอย่าง คือ

1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

2. สำนักสงฆ์ โดยให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และมีเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดใน กิจการทั่วไป (พระวิสุทธิภักตธาดา (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), 2547)

ความหมายของวัดตามเจตนาในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ดังกล่าว ข้างต้น คือ

1. วัดเป็นองค์กรทางพระพุทธศาสนา และมีสถานที่พำนักอาศัยของภิกษุสงฆ์ ดัง จะเห็นได้จากหลักเกณฑ์การอนุญาตสร้างวัดที่กำหนดว่า สมควรเป็นที่พำนักอาศัยของ ภิกษุสงฆ์ และหลักเกณฑ์ในการตั้งวัดในข้อ 4 แห่งกฎกระทรวงฉบับนี้ว่า เมื่อได้สร้าง เสนาสนะขึ้นเป็นหลักฐานพร้อมที่จะใช้เป็นที่พำนักของภิกษุสงฆ์ได้แล้วให้ผู้นั้นได้รับอนุญาต สร้างวัด

2. วัดประเภทที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ต้องได้สร้างขึ้น หรือได้ บูรณปฏิสังขรณ์เป็นหลักฐานถาวร และมีพระภิกษุอยู่ประจำไม่น้อยกว่า 5 รูป ติดต่อกันไม่ น้อยกว่า 5 ปี แต่ระยะเวลาห้าปีมิได้บังคับแก่วัดที่ได้สร้างอุโบสถเสร็จเรียบร้อยแล้ว (กรมการศาสนา, 2543)

วัด คือ หน่วยงานของศาสนา ที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน ทำหน้าที่หลักในการถ่ายทอดศีลธรรม จริยธรรม ให้การศึกษาอบรม ให้ความรู้และศิลปกรรมต่าง ๆ ของชุมชน (ไพบุลย์ เสียงก้อง, 2544)

วัดเป็นที่อยู่ของพระ (นักบวช) ผู้ประพฤติพรหมจรรย์เป็นดินแดนแห่งพระรัตนตรัยสำหรับชุมชนมี 3 เขต คือ เขตพุทธาวาส เขตธรรมาวาส และเขตสังฆาวาส (พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตติเมธี), 2546)

วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ได้แก่ สำนักสงฆ์ โดยนัยนี้ ที่พักสงฆ์ จึงครอบคลุมสถานที่พำนักพักพิงชั่วคราวของพระภิกษุสามเณร ซึ่งยังมีได้เป็นวัดที่ต้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ที่พักสงฆ์ ยังไม่มีสิทธิใช้คำว่า สำนักสงฆ์ หรือ วัด นำหน้าชื่อสถานที่ แต่หากได้ดำเนินการขอสร้างวัด และตั้งวัดตามระเบียบของทางราชการแล้ว เมื่อได้รับอนุญาตให้สร้างวัด และตั้งวัดโดยถูกต้องตามกฎหมาย จึงจะถือว่าเป็นวัดที่ต้องตามกฎหมาย ต่อไป

การจะขอยกที่พักสงฆ์ให้เป็นวัดในพระพุทธศาสนาเป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยการสร้างการตั้ง การรวม การย้ายและการยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษาพ.ศ 2559 ซึ่งเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ 2535 โดยผ่านสำนักนายกรัฐมนตรีขอวิสุงคามสีมา เพื่อเห็นชอบในการยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดในพระพุทธศาสนา และอีกนัยยะหนึ่งของผู้เขียน หมายถึง การสร้างวัดให้เป็นสถานที่สำหรับศึกษา ในด้านปริยัติ รวมถึงปฏิบัติ และนำไปสู่การเห็นแจ้งหรือนำผลของการปฏิบัติ มาเผยแพร่เรียกว่า ปฏิเวธเป็นการสร้างวัดให้เป็นสถานที่สาธารณะเกิดประโยชน์มากที่สุด (ซึ่งปัจจุบันวัดที่เป็นที่ปฏิบัติธรรมมีอยู่มากเพราะบางคนอยากหลีกเลี่ยงความวุ่นวายทั้งไปในชีวิตประจำวันและความเครียดสะสมในการทำงานเพื่อไปปฏิบัติธรรมหาความสงบให้จิตใจ การได้ฝึกปฏิบัติฝึกจิตและสมาธิ ใช้ชีวิตแบบ slow life เหมือนเป็นการชาร์จแบตเสริมพลังชีวิต ชำระจิตใจ เข้มแข็ง มองโลกในแง่กุศล เพื่อเป็นเกราะป้องกันให้ชีวิตในโลกแห่งความเป็นจริงเข้มแข็งขึ้นแต่หลายคนอาจบ่นว่าไม่มีเวลา นี้ไม่ใช่ประเด็นสำคัญอีกต่อไป เพราะปัจจุบันมีสถานปฏิบัติธรรมมากมายในกรุงเทพฯ ที่ตั้งขึ้นเพื่อให้พุทธศาสนิกชนมาฝึกจิตทำสมาธิ ทั้งเงียบสงบเหมือนอยู่ในวัดป่าต่างจังหวัด) เพราะถ้าสร้างเป็นเฉพาะสถานที่ใหญ่โตแต่ไม่มีการศึกษาหรือปฏิบัติหรือไม่มีการกิจกรรมทางพุทธศาสนาเลย อาจจะมีประโยชน์น้อย เป็นสถานที่เพียงให้กราบไหว้หรือระลึกถึงพระพุทธเจ้าเพียงเท่านั้น แต่การที่จะปฏิบัติให้เข้าถึงเป็นผู้รู้เห็นธรรมเป็นเรื่องยากเพราะฉะนั้นการที่จะถึงแก่นธรรม คือ การฝึกปฏิบัติธรรม และทำสมาธิ ถ้าวัดที่สร้างมีสถานที่สำหรับพักสำหรับนั่งสำหรับต้อนรับประชาชนเป็นสถานที่สัปปายะก็จะเกิดประโยชน์โดยภาพรวมดังกล่าว

แนวทางการจัดการศาสนสมบัติภายในวัด

แนวคิดเกี่ยวกับศาสนสมบัติวัดในวัดจะมีศาสนสมบัติของวัด ซึ่งในบางวัดจะมีศาสนสมบัติกลาง ที่สำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติจะเป็นผู้ดูแล ส่วนศาสนสมบัติของวัดวัดเป็นผู้ดูแลรักษาจะมีแบ่งออกเป็นทั้งอาคารสถานที่รวมถึงการเงินของวัดซึ่งตามกฎหมายหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กล่าวไว้ดังนี้

ตามความในมาตราที่ 40 หมวดที่ 6 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งเป็นหมวดหมู่ที่ว่าด้วย ศาสนสมบัติ ได้ระบุความหมายของศาสนสมบัติ ปรากฏตามความ มาตรา 40 ศาสนสมบัติแบ่งออกเป็น 2 ประเภท 1) ศาสนสมบัติกลาง ได้แก่ทรัพย์สินของพระศาสนา ซึ่งมีใช้ของวัดใดวัดหนึ่ง 2) ศาสนสมบัติของวัด ได้แก่ทรัพย์สินของวัดใดวัดหนึ่ง

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติกลาง ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เพื่อการนี้ให้ถือว่าสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นเจ้าของศาสนสมบัติกลางนั้นด้วย

การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงดังนี้ ศาสนสมบัติทั้งในส่วนที่เป็นทรัพย์สินของพระศาสนาและทรัพย์สินของวัดใด ๆ นั้น จึงได้แก่ 1) ศาสนสถาน ได้แก่ พื้นที่ตั้งวัดและบริเวณวัด มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เหมาะที่จะเป็นเครื่องเสริมสร้างความวิเวก ความสงบ 2) ศาสนวัตถุ ได้แก่ สิ่งปลูกสร้างเป็นเสนาสนะต่างๆ เป็นปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่แสดงถึงความถูกต้องเรียบร้อย นำไปสู่ความสงบ

คนไทยในสมัยก่อนได้เล็งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของวัดที่มีต่อสังคมมากมาย เมื่อคนไทยได้รับนับถือพุทธศาสนาแล้วจึงรับเอาประเพณีการสร้างวัดเข้ามาด้วย และได้ปรับปรุงวัดให้เป็นสถานที่ ๆ ทำประโยชน์แก่สังคมไทยให้มากที่สุด แต่รูปแบบการสร้างวัดในประเทศไทยนั้นคงจะแตกต่างไปจากสมัยพุทธกาลบ้างเพราะต้องสร้างให้เหมาะกับสภาพแวดล้อม อีกทั้ง ยังขึ้นกับความสามารถและความชำนาญของศาสนิกชนในท้องถิ่นนั้น ๆ คือ จะสร้างเป็นอาคารชนิดใดรูปทรงสัณฐานอย่างไร แล้วแต่ความจำเป็นตามเหตุการณ์และความเหมาะสมของแต่ละสถานที่ ๆ จะสร้างวัด ดังนั้น ศาสนสมบัติที่สร้างขึ้นในวัดย่อมจะอำนวยความสะดวกให้สอดคล้องตามแต่โอกาส ด้วยเหตุนี้ รูปแบบลักษณะของวัดในเมืองไทยนั้นจะสร้างขนาดให้ใหญ่โตสักเท่าใด จะทำด้วยความประณีตบรรจงเพียงใดก็ได้แล้วแต่ศรัทธาที่มีต่อศาสนาเพียงแต่ไม่ขัดต่อระเบียบแบบแผนอันดีงามและวัตถุประสงค์ที่มีมาแต่ครั้งพุทธกาล ดังนี้ จึงสามารถจำแนกศาสนสมบัติวัดได้ตามวัตถุประสงค์และหน้าที่ ดังนี้ (เนตรนภิศ นาควิชระ และคณะ, 2525)

1. ประเภทเจดีย์สถาน คือสิ่งก่อสร้างที่ไม่ได้ใช้เพื่อการประกอบกิจการทางด้านสังฆกรรม แต่เพื่อเป็นเจดีย์สถาน คือสถานที่ที่มีความสำคัญควรแก่การเคารพบูชา หรือเป็นอนุสรณ์สถานที่ควรน้อมจิตระลึกถึง เช่น พระสถูปเจดีย์แบบต่าง ๆ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ พระมหาธาตุเจดีย์ พระมณฑปที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูป เป็นต้น

2. ประเภทพุทธสถาน คือสิ่งก่อสร้างที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับความสำคัญของพระพุทธเจ้า คือสร้างขึ้นเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากร ซึ่งเป็นรูปแทนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประดิษฐานเป็นประธานแห่งพระสงฆ์ เปรียบเสมือนพระสงฆ์กำลังประชุมกันกระทำสังฆกรรมต่อพระพักตร์แห่งพระบรมศาสดาโดยตรง หรือพุทธศาสนิกชนกำลังประชุมฟังธรรม ณ เบื้องพระพักตร์แห่งพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสถาปัตยกรรมประเภทนี้มีพระอุโบสถ พระวิหารต่าง ๆ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น

3. ประเภทสังฆสถาน คือสิ่งก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นสถานที่สำหรับอยู่อาศัยของพระภิกษุ และเกี่ยวข้องกับกิจการของพระสงฆ์โดยตรง จึงเป็นอาคารสถานที่แยกต่างหากออกไปจากสิ่งก่อสร้างประเภทพุทธสถาน สิ่งก่อสร้างประเภทนี้ เช่น กุฏิ หอฉัน หอกลาง เป็นต้น

4. ประเภทบริวารสถาน คือสิ่งก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมความสำคัญของเจดีย์สถาน และพุทธสถานให้มีความหมาย

5. ประเภทอนุสรณ์สถาน คือสิ่งก่อสร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ควรแก่การระลึกถึง โดยทั่วไปจะสร้างเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของวงศ์ตระกูลในรูปของเจดีย์วัตถุอุทิศต่อพระศาสนา แต่ถ้านำสิ่งก่อสร้างเหล่านี้มาพิจารณาในด้านการจัดสถานที่บริเวณวัดแล้ว จึงทำให้วัดแบ่งออกเป็น 2 เขตใหญ่ๆ คือ (นารด โภธิประสาธ, 2513) 1) เขตพุทธาวาส เป็นที่พระสงฆ์ใช้ในการทำสังฆกรรมเป็นสำคัญมีอาคารที่สำคัญคือ พระสถูปเจดีย์ วิหาร โบสถ์ และที่กำแพงล้อมบริเวณไว้เป็นเขต 2) สังฆาราม อันเป็นบริเวณที่พระสงฆ์ได้ใช้พำนักอาศัยอยู่ใกล้กับบริเวณ 3) พุทธาวาส อาคารในบริเวณสังฆารามมีกุฏิ พระสงฆ์ หอไตร หอฉัน เหล่านี้เป็นต้น

การเกิดมีวัดขึ้นในพระพุทธศาสนาเป็นธรรมเนียมประเพณีมาแต่ครั้งพุทธกาลที่ชาวบ้านเป็นผู้สร้างถวาย พระสงฆ์จะสร้างเองหรือถือกรรมสิทธิ์เป็นของตัวเองไม่ได้ เนื่องจากในสมัยพุทธกาลมีการอนุญาตให้พระสงฆ์สร้างที่อยู่อาศัยได้ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและความเดือดร้อนแก่สังคมมากมายพระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับเรื่องนี้ขึ้นมา เพราะมีเหตุการณ์ความยุ่งยากเกิดขึ้นหลายเรื่อง เช่น การที่พระสงฆ์ถือประโยชน์จากพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ที่ตรัสตามขนบธรรมเนียมประเพณีการสร้างมูรธาภิเษกเสวยราช โดยตรัสว่าแผ่นดิน ต้นไม้ ในราชอาณาจักรทรงมอบถวายให้แก่สมณชีพราหมณ์ใช้สอยตามปรารถนาเป็นข้ออ้างในการตัดไม้หลวงเพื่อสร้างกุฏิพระพุทธเจ้าจึง

ทรงบัญญัติห้ามมิให้พระสงฆ์ตัดต้นไม้ทั้งหมดไม่ว่าไม้อหลวงหรือไม้อื่นๆ แม้แต่ต้นผักคันหญ้าหรือในสมัยหนึ่งพระภิกษุชาวรัฐอาฬวีหลายรูปสร้างกุฏิโดยเบียดเบียนชาวบ้านในเรื่องอุปกรณ์ก่อสร้างทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนเมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงบัญญัติข้อห้ามและเงื่อนไขเกี่ยวกับการสร้างที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ไว้

ศาสนสมบัติวัดซึ่งเป็นสมบัติในการดูแลและบริหารจัดการของพระสังฆาธิการผู้ปกครองวัดนี้ มิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของพระสังฆาธิการผู้ดูแล จักถือเป็นสมบัติส่วนตนมิได้ มีหน้าที่ที่ต้องดูแลรักษาไว้ เท่านั้น ซึ่งหมายรวมถึง ศาสนสมบัติทั้ง 5 ประเภท คือ เจตียสถาน พุทธสถาน สังฆสถาน บริวารสถาน และอนุสรณ์สถาน ตลอดจน ทรัพย์สินอื่นของวัด อาทิ โฉนดที่ดิน หรือ บัญชีเงินฝากของวัด เป็นต้น

ตารางที่ 1 สรุปการสร้างวัดและการจัดการศาสนสมบัติของวัดในประเทศไทย

ประเภทของวัด	แนวทางการสร้างวัด	แนวทางการจัดการศาสนสมบัติของวัด	ผลลัพธ์
1. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา	1. กฎกระทรวง 2559 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ 2535	40 หมวดที่ 6 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	1. วัดในพระพุทธศาสนา 2. มีศาสนสถาน 3. มีสถานที่ปฏิบัติธรรม
2. สำนักสงฆ์วัดป่า, วัดบ้าน	พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 2 พ.ศ 2535	1. ศาสนสมบัติกลาง	ป่าเพ็ญกุศล
3. วัดหลวง และ วัดราษฎร์	2. การสร้างวัดให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษาปริยัติ การปฏิบัติ และการปฏิบัติ	2. ศาสนสมบัติของวัด 3. จำแนกเป็น 5 ประเภท คือ เจตียสถาน พุทธสถาน สังฆสถาน บริวารสถาน และอนุสรณ์สถาน	4. เป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณร

สรุป

การสร้างวัดในพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องรู้กฎหมายของกระทรวงและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ แล้วยื่นเสนอไปตามลำดับขั้นของเจ้าคณะผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าตำบล เจ้าคณะอำเภอเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค รวมถึงเจ้าคณะหน เข้าไปสู่มหาเถรสมาคมเพื่อให้มหาเถรสมาคมเห็นชอบและเสนอสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อลงปรมาภิไทย ยกขึ้นเป็นวิสุงคามสีมาเป็นวัดในพุทธศาสนาซึ่งประเภทของวัดก็จะมีวัดราษฎร์กับวัดหลวง หรือ แบ่งออกเป็น ตามอาคารสถานที่อาจจะแบ่งเป็นตามวัดป่ากับวัดบ้านหรือ ถ้ายังไม่ได้รับการตั้งเป็นวัดก็จะมีวัดที่เป็นสำนักสงฆ์และวัดที่เป็นวัดแล้วคือได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาซึ่งในแต่ละวัดการสร้างเป็นไปตามกฎกระทรวงและอีกนัยยะหนึ่งคือการสร้างวัดที่เป็นสถานที่สำหรับศึกษาในส่วนของภาคปริยัติ ภาคปฏิบัติ และนำไปสู่การเผยแผ่ ปฏิเวธ เหล่านี้ถือว่าเป็นแนวทางของการสร้างวัด ส่วนแนวทางของการจัดการศาสนสมบัติของวัดเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ข้อที่ 40 หมวดที่ 6 จะมีอยู่ 2 ประเภทด้วยกันคือศาสนสมบัติกลางและศาสนสมบัติของวัด ส่วนผลลัพธ์ที่ได้จากการ

สร้างวัดและการจัดการศาสนสมบัติของวัด คือมีวัดที่เป็นสถานที่สำหรับปฏิบัติธรรมบำเพ็ญกุศลทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและชุมชนและเป็นที่อยู่ของพระภิกษุสามเณรเหล่านี้เป็นผลจากการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดและการสร้างวัดให้เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมสังคมทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจที่ยั่งยืนต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือวิทยากร อบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของ คณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- _____. (2543). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งของ คณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการศาสนา.
- คณินนิตย์ จันทบุตตร. (2532). *สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- นารถ โพธิประสาท. (2513). *สถาปัตยกรรมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- เนตรนภิศ นาควัชร และคณะ. (2525). *วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แนวหน้า. (2565). *สาวโวยถูกเจ้าอาวาสวัดตั้ง หลอกทำบุญให้ยกข้อฟ้าแก่เคล็ด สุดท้ายสูญกว่าล้าน*. สืบค้น 24 มีนาคม 2566, จาก <https://www.naewna.com/644853>
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2538). *จารึกไว้ในพระศาสนา จารึกไว้ในการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี). (2546). *การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ในธรรมปริทัศน์ 46*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิสุทธภิภักธาตา (ประสิทธิ์ พรหมรสี). (2547). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมาย เถรสมาคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพบูลย์ เสี่ยงก้อง. (2544). *คน ต้นไม้ และสายน้ำ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- _____. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการและพระวิทยากร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.